

חבורה בענין תתאה גבר

בירור כללי של תתאה גבר

מהו הציור

כלי שני לרב

כלי ראשון לרב

עירוני שנפסק

קליפה חומרא או דין

תתאה גבר בכמות שווה

שיטת הערוך השלחן

שיטת הראב"ן, יראים, ראבי"ה, ואו"ה

חילוק הראב"ן בין חם לרותח

ראיה מאמבטי לשיטת הראב"ן

חילוק בין תתאה קר וכלי שני

תתאה גבר תלוי בחום וסברתו

ראיות שתלויות בחום

עליון מכביד

אש עולה

דבר במקומו גובר

הנסמך הוא התתאה

האם יש לברר ת"ג ע"פ קפילא

שיטת הפלתי

שיטת הערוך השלחן

שיטת הרשב"א

שיטת הנודע ביהודה

שיטת הגרי"ד סולובייצ'יק

בירור כללי של תתאה גבר

מהו הציור

יבש ע"ג יבש

1. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן צא:

הנה ברור הוא דצונן לתוך חם של כלי ראשון שהוסר מהאור ועדיין יד סולדת בו דין כלי ראשון לגמרי יש לו ומפליט ומבליע כא' ואפילו שניהם יבשים ולדידן אוסר הכל אף שהם כחושבים שאין אנו בקיאים כמבואר לקמן סי' ק"ה ולהמחבר עכ"פ כדי נטילה אוסר וכן הוא באו"ה כלל כ"ט דין א' בשר נבילה עם בשר כשרה אוסר אם החם למטה וכ"כ בת"ח כלל כ"ג דין ב' יע"ש

2. ש"ך יורה דעה סימן קה:ז

אבל אם כבר מונח בכלי שני כו'. דוקא אם כבר מונח בכלי שני אבל הניח דבר איסור בקערה של היתר הקערה צריך קליפה וכן אם הניח דבר היתר בקערה של איסור היתר צריך קליפה זהו כמו עירוני כ"כ בד"מ וכן משמע מדבריו כאן בהג"ה ועיין בס"ק ט'

3. בית הבחירה (מאירי) מסכת פסחים דף עו עמוד א

נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו וכו' חרס התנור אין בו איסור מצד עצמו אלא שהוא אוסרו מצד שעושהו צלי מהמת דבר אחר וכו' אבל בשר בבשר אי אפשר לבשר חם בלא רוטב והרוטב נכנס בעומק אפילו בנגיעה, דברים אלו כלם בששניהם יבשים אבל אם היה אחד מהם לח ואחד מהם יבש ונפל היבש לתוך הלח או הלח על היבש זו היא שנחלקו עליה רב ושמואל.

צלול לתוך יבש או אפכא

4. שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צא:ד

בשר וחלב רותחין שנתערבו יחד, ואפילו בשר צונן לתוך חלב רותח או חלב צונן לתוך בשר רותח, הכל אסור, משום דתתאה גבר, אבל חלב רותח שנפל על בשר צונן, או בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן, קולף הבשר, ושאר הבשר מותר

צלול לתוך צלול

5. דרכי תשובה סימן צא:טו

והנה ראיתי בס' מקדש מלך על הזה"ק פ' פנחס דף רל"א ע"ב שכ' אגב אורח' דקיי"ל גבי משקה של איסור שנפל במשקה של היתר דתתאה גבר ואם התחתון חם הוא אסור ואם התחתון קר מותר עכ"ל ולא כתב שום מקור לזה וכו' ולדינא אין זה דבר פשוט

6. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף מב עמוד א

דאפילו תימצי לומר בעלמא דעירוני דכלי ראשון ככלי ראשון, הני מילי כגון שמערה על גבי תבלין וכיוצא בהן שאינן החמין מתערבין בתוכן אלא מכין עליהם בקילוחן ומבשלין, אבל מים במים הן מתערבין ממש בתוך הצונן ואין בהן כח לבשל, אדרבה כל שהן נופלין הן מצטננין וכל שכן הכא בכוס שהוא כלי שני שאינו מבשל

7. מגן אברהם סימן שיח:לה

אבל נותן. ואפי' מכ"ר מותר לערות לתוך מים צוננים דהתחתון גובר על העליון ומצננו [טור] ואע"ג דאסור לערות על תבלין כמ"ש בס"י דהוי ככ"ר הכא שאני שמתערבין החמין עם הצוננים ומתבטל חמימותן כיון שהצוננין מרובין ועיין בתוס' שבת דמ"ב ר"ן ותו' פסחים דף מ' ע"ב

8. מחצית השקל אורח חיים סימן שיח

דעל ידי התערבות אזיל ליה דין עילאי או תתאי גבר, והשתא תליא במה שהוא מרובה, צוננים או חמין, ובוזה אתי שפיר בין למאן דאמר עילאי גבר ובין למאן דאמר תתאי גבר

9. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שיח

אף על גב דעירוני מבשל כן כבסעיף י', זה גוש, אע"ג דתתאה צונן רב מים וכדומה, מה שאין כן מים עם מים ותחתון צונן מרובים הרבה מעליון אין מבשל כדי קליפה. ונפקא מינה באיסורין, בבשר בחלב וכו' שרי בהנאה, דלאו דרך בישול הוא.

10. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן סח

ויש לחקור עירוני שלא נפסק הקילוח מבשל כ"ק אם הוא דווקא על דבר גוש אבל כשהתחתון מים וכדומה אין כח בעליון לבשל כלל שמיד מתערב עם מים תחתונים או לא שנא ואת"ל לא שנא אם דווקא שהם שוים אבל כשהתחתונים רבים לא. וכו' התוס' בפרק כירה מ"ב א' ד"ה נותן פירש"י דתתאה גבר והקשו התוס' ב' קושיות. א' דתיקשי למ"ד עילאה גבר. הב' דלמ"ד תתאה על כל פנים מבשל כ"ק. ותו' כיון דמים תחתונים מרובין שכן דרך נותן המועט לתוך המרובה מש"ה חמין לצונן שרי דאין מבשל כ"ק ולהיפוך צונן לחם אסור דתחתונים מרובים ולפי דבריהם הא דקיי"ל תתאה גבר הוא שוה בשוה לא כשתחתון מרובה וצונן אין אוסר כ"ק וכן להיפוך כשהעליון מרובה אפשר דאוסר. אמנם הר"ן בשמעתין לא חילק בין מרובין למיעוטיין אלא חילק בין התחתון דבר יבש או מים דאפילו אי עירוני ככ"ר הני מילי אתבלין שהקילוח מכה עליו בכח משא"כ מים במים מתערבין ואין כח לבשל ודוק בדבריו. וכו' וגם בש"ע שם סעיף י"א כתב סתמא

אלא שעדיין י"ל כחילוק הר"ן ותוס' פסחים אַמנם מסתימת דבריהם משמע שאין לחלק ולב' קושיות התוספות י"ל דבלא"ה מסיק בכיצד צולין תניא כוותיה דשמואל דתתאה גבר ומ"ש מהא ברייתא וקושיא ב' דעל כל פנים כ"ק מבשל י"ל דיש חילוק דחם לצונן תתאה גבר ואדמיקר בלע אמרו לא מבשל והתוס' לשיטת ר"ת דסובר דאין חילוק בין בלוע לבישול כמו שיראה הרוואה שם דראיתו מהא דאדמיקר בלע דעירוי מבשל ולזה כתבו התוס' ע"כ נראה כר"ת דהתחתון מרובה דר"ת לשיטתיה משא"כ לדידן. ועם זה יתישב מ"ש הט"ז בשי"ח אות ח"י דהטור לא חילק בין מרובין לדידן דתתאה גבר ואכתי קשיא דמבשל כ"ק אלא דאין מבשל רק מבליע ושרי בשבת ומ"מ אכתי תקשה לדידן דלא נפסק הקילוח מבשל כדי קליפה לחומרא איך סתם שם דמותר ולזה י"ל כמ"ש הר"ן ותוס' פסחים דמים במים לכולי עלמא אין מבשל כ"א מפליט ומבליע ואתי שפיר ונוראות נפלאתי על מרן המ"א שם אות ל"ה כתב דמותר לערות מכ"ר לצונן דמים במים מתערב ר"ן ותוס' פסחים ובשר רותח לצונן אסור דמבשל כדי קליפה וכן משמע ב"ד צ"א עכ"ל הנה מ"ש כר"ן ותוס' פסחים שפיר דקשיא בלא נפסק קילוח מבשל לדידן ע"כ תי' כתוס' פסחים ור"ן לא כתוס' שבת דהמחבר לא חילק בין מרובין למיעוטיין אַמנם מ"ש בשר רותח לצונן אסור דמבשל כדי קליפה לא ידענא מהו דאנן אדמיקר בלע קיי"ל לא מבשל כדי קליפה כמבואר

כלי שני לרב

11. פלתי סימן קה ס"ק ה

איברא דקשיא לי מנלן למהר"ם הך חילוקא, ולהקל בין נפסק הקלוח לאינו נפסק, וכמש"ל דכל חרדה של תוספות היה כדי לומר לר"ת דעירוי מבשל בכולו, ואתי שפיר הך דחלה (פסחים ל"ז ע"ב), והגעלה. אבל לפי דקיי"מ"ל דעירוי לא מבשל יותר מכדי קליפה, והיינו כמ"ש התוספות מהך דשמואל, אם כן מנלן להקל תו בין נפסק ללא נפסק. ולכן היה עולה ברוחי דזה קשיא ליה למהר"ם, לרב דאמר עלאי גבר ומבשל כולו, א"כ איך משכחת ליה כלי שני הנזכר בכל דוכתי, דאם היה כלי צונן ונתן לתוכה רותחין מכלי ראשון, אם כן עלאי גבר והוי ליה כלי ראשון, כמו לשמואל דנתן צוננן לכלי רותח מכלי ראשון דתתאי גבר. ודוחק לומר דאם הך רותחין שנתן לכלי צונן וגברו המים, ודין חמין עליהם כדין עלאי, חזר ועירה לתוך כלי צונן, כולי האי לא אמרינן עלאי גבר, ונדון ככלי שני. דזה דוחק, וגם קשה המשנה (שבת מ"ב ע"ב) דנקט לתוך הקערה מותר לתת לתוכו תבלין, הא בקערה מערין מן כלי ראשון, ולרב דס"ל עלאי גבר הא מבשל לגמרי, כדאמרינן גבי נטף מרוטבו שמחמם כל כך להבליע עד שהכלי חוזר ומבשל אותו, ואם כן הרי כאן כלי ראשון לגמרי. ולכך ס"ל למהר"ם כי ס"ל לרב עלאי גבר, היינו בלי נפסק הקלוח, והא דמותר לערות לתוך הקערה, היינו בנפסק הקלוח, א"כ מצינו אף לרב כלי שני. אלא הך קושיא מנותן לתוך הקערה וכו', עדיין קשה לתוספות זבחים (שם) דס"ל רב ושמואל פליגי בנפסק הקלוח, ומ"מ סובר רב דעלאי גבר, וא"כ הקושיא במקומו, לרב איך נותן לתוך הקערה ותמחוהי. והיה נראה דס"ל לתוספות דיש לומר דאף דס"ל לרב עלאי גבר, מ"מ בתבלין שאני, דס"ל לרבי יהודה (שבת שם) דאפילו בכלי ראשון אינן מתבשלים

12. צל"ח מסכת פסחים דף עו עמוד א

ד"ה בשלמא וכו', וא"ת למ"ד עילאה גבר וכו'. והקשה מהרש"א והרי השפוד הוא תוך הפסח באמצעו ויש בשר הפסח למעלה מהשפוד ולמטה ממנו, ואם כן למה הקשו דוקא למ"ד עילאה גבר,

עיין במהרש"א. ולע"ד נראה דאף אי אמרינן עילאה גבר או תתאה גבר, היינו שזה מחמם את זה שיהיה חם אבל לא יוכל לחממו כל כך שיוכל לבשל את אחרים. ומה שאמרו כאן דלרב הדר חרס ומחמם לרוטב וקמטוי מחמת חרס, היינו למ"ד עילאה גבר ומוקים ליה בחרס צוננת, וע"כ צריכין אנו לומר שיוכל אפילו לגרום ששוב יבשל. אבל למ"ד ת"ג ועל כרחנו מיירי בחרס רותחת, אם כן אין אנו אחראין לומר שזה שגובר יגבור כל כך לחמם חבירו שיוכל שוב לבשל. ולכך לא הקשו התוס' רק למ"ד ע"ג וכו' ולפי זה נוכל לומר שעד כאן לא קאמרינן והדר חרס ומרתח לרוטב ועבור זה אנו צריכין לבוא לכל הדוחק שכתבו התוס' כאן לחלק בין עץ לדבר אחר, אלא לפי ההוה אמינא דמיירי בחרס רותח, אבל למסקנא גם לרב מוקמינן בחרס רותח כדי להנצל מקושיית התוס' משפוד, ובחרס צוננת אפילו אמרינן דמיירי בלא נצלה כל צרכו ואסור משום נא, אכתי צריכין אנו לומר שהחרס חוזר ומרתח לרוטב, דאל"כ לא נאסר הרוטב וכאשר חזר אל הפסח שוב נצלה כל צרכו, אלא על כרחך דהדר חרס ומרתח ליה ונאסר מחמת שנצלה מן החרס. ולמסקנא כאשר זכינו לחרס רותח, גם רב מוקי ליה ברותח, ושוב לא קשה משפוד. ולכן לא קאמר כאן דשמואל מוקים ליה בחרס רותח, דגם רב מוקי ליה בחרס רותח, אבל בסולת לרב ניחא בסולת צוננת והאיסור משום נא כמו שכתבו התוספות בסמוך בד"ה אלא למ"ד, רק שמואל צריך לאוקמי בסולת רותחת, לכן שם אמר שמואל בסולת רותחת

13. חתם סופר פסח' עה:

וי"ל דהנה בפלתי סי' ק"ה אות ה' סוד"ה איברא הקשה איך שייך לרב כלי שני הא עילאה גבר ואלוף נעורי במראה כהן תירץ דוקא בתחלת ביאתו אמרינן עילאה גבר אבל כשכבר מונח הו"ל כלי שני

14. יד יהודה ס' צא ס"ק יב

דזה הוא לשון התוס' שבת מ: וכו' הקושיא שפיר י"ל דמקשים כך לרב דהא בודאי לא מצינו שרב פליג על המשנה דכ"ש אינו מבשל וכו' דלא אמרינן כ"ש אינו מבשל אלא לאחר שבא בעת הנפילה כמו דאמרינן לשמואל אדמיקר ליה דצריכין זמן לזה וכו' אבל לרב דס"ל עילאה גבר יש לו בעת ההיא כח יותר להפליט ולהבליע ולבשל בכולו אבל אח"כ תו נעשה כ"ש.

15. חוות דעת ביאורים סימן צב:כו

דהנה יש להבין בדברי התוספות שבת דף מ' [שם] ד"ה [ו] שמע מינה, שהקשו מאי שנא כלי ראשון מכלי שני, ותירצו דכלי ראשון מתוך שדפנותיו הוחמו באור, מה שאין כן כלי שני שיש לו דפנות המקררות וכו'. ולכאורה הדיוקים שבתוספות סתרי אהדדי, דגבי כלי ראשון כתבו דוקא משום שיש לו דפנות שהוחמו באור מבשל, משמע דדבר שאין לו דפנות המחממות אף שאין לו ג"כ דפנות המקררות אינו מבשל וכו' רק קושייתם הוא אליבא דרב, ואליבא דרב הקושיא בתרי אנפי, על כלי ראשון קשה דלמה מבשל הניתן לתוכו, הא העליון הניתן לתוכו הוא צונן, ולרב עילאה גבר. ועל כלי שני קשה, למה אינו מבשל כשמקלח מכלי שני על צונן, כיון דלא נתקרר לרב, לא כשניתן מעיקרא לתוך כלי שני, ולא עכשיו כשמקלח על צונן מן הכלי שני, כיון דלרב עילאה גבר. ולזה הוצרכו התוספות לשני הטעמים, בכלי ראשון נתנו טעם דמבשל אפילו עילאה הצונן לרב, משום שיש לו דפנות המחממות אינו מתקרר לא מהעילאה לרב, ולא מהתתאה לשמואל כשהעמיד כלי

ראשון על צונן כמו שכתבתי בסימן צ"א [ביאורים ס"ק ה], ע"ש. ובכלי שני כתבו הטעם דאינו מבשל אף להתתאה לרב, משום שיש לו דפנות המקררות

16. חוות דעת ביאורים סימן צב:כג

והך דינא דתרומת הדשן והרב שבכאן אין לו דפנות המחממות, אדרבה יש לו דפנות המקררות, רק שהטיפות אינן מניחות להתקרר, אינו מבשל רק שמבליע ומפליט, כמו כלי שני לרב דאמר [פסחים עו, א] עילאה גבר, שאז ודאי דלא נתקרר מהתתאה, וחום כלי ראשון עליו להבליע ולהפליט, ואפילו הכי מודה רב דכלי שני אינו מבשל כיון שאין לו דפנות המחממות.

כלי ראשון לרב

17. הקרן אורה מסכת שבת דף מ עמוד ב ד"ה והנה ורציתי לחלק עוד אליבא דרב דאמר עילאה גבר, דזה אינו אלא אם האיסור וההיתר שוין בכמות, אבל אם התחתון מרובה על העליון לא אמרינן עילאה גבר, על כן במתני' לכולי עלמא מבשל. אבל אין נראה כן מסוגיא דפסחים.

18. הפסקי רי"ד מסכת שבת דף מא עמוד ב

ואי קשיא, כיון דאמ' אביי שלא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שייחמו, אלמא כשמואל סבירא ליה, דאמ' בכיצד צולין תתאה גבר וצונין לתוך חם אסור, וכיון דסבירא ליה כשמואל אע"פ שהן מרובין נמי נימ' קמא דנפל איבשיל, דשמואל הוא דאמ' צונין לתוך חם אסור, ולא היה מחלק בין מועטין למרובין [ר"ל שקשה לו שא"כ אביי בפירוש המשנה סותם כשמואל]. תשובה, התם בפלוגתא דרב ושמואל דפליגי בנותן טעם וכו' ומיד הוא נותן טעם האיסי' בהיתר, ואע"פ שלא שהה הרבה. אבל גבי איסור שבת אינו תלוי האיסור בנותן טעם אלא בבישול, והילכך אם נתן צונין מרובין לתוך חמין מועטין, אע"פ שיש כח לאותן החמין המועטין ליתן בהם טעם, אין להם כח לבשול כי אם להפשירם הילכך שרי. וגם אין לומר קמא דנפל איבשיל, שאינו מתבשל מיד עד שישעה כשיעור בישולו, וקודם שישעה נתרבו עליו צונין מרובין עד שאין כח בחמין לבשול.

19. רי"ד

ואי קשיא, רב דאמ' עילאה גבר ושרי צונין לתוך חם, והא בענן למימר לקמ' האלפס והקדירה שהעבירן מעל גבי הכירה מרותחין לא יתן לתוכן תבלין דהוי צונין לתוך חם. תשובה, אמ' לך רב מרותחין שאני, דכיון שהוא כלי ראשון ומרותח כנתן על גבי האש דמי, וכי קאמינא אנא בחם בעלמ' בלא רותח, אי נמי בכ"ש.

20. פני יהושע מסכת שבת דף מב עמוד א ד"ה פיסקא

למאי דמפרש"י לעיל בסמוך דרב מפרש המיחם שפינה ממנו החמין כרב אדא אלמא דאפילו בכה"ג אסור ליתן צונן לתוך חמין אפילו בחמיות של כלי לבד ולא אמרינן עילאה גבר והצונן מקרר את הכלי אלא על כרחך דאין לדמות כלל איסור שבת דתליא בבישול דוקא לשאר איסור איתר דאיירי בהו רב ושמואל התם דלאו בבישול לחוד תליא מילתא אלא בנתינת טעם ואפילו ע"י פליטה ובליעה אסור.

21. בספר הישר לר"ת ס' רנ

לפי' רשב"ם וכו' קשיא לרב הך מתני' דאילפס. אבל לדברי ר' דקאמר ששניהם מבשלין מייחבא שמעתתא שפיר דבהכי פליגי רב סבר עירוי טפי מבשל עילאה גבר דמשום הכי אסור צונן לתוך חם אינו אלא

קילוף דאינו מבשל אלא למעלה ואע"פ שהוא בולע אינו מבשל כמו עירוי. ולהכי נקט במתני' לא יתן לתוכו וכל שכן עירוי.

22. יד יהודה ס' צא ס"ק יב ד"ה ומש"כ

לא ידעתי מי הגיד לו זה דכן הוא לרב ואי משום מש' דאילפס מי קתני שם חייב והלא נמצא בירושל' פ"ג ה"ד דעשו הרחקה לכ"ר וכו' ומי לא נימא דכן הוא לרב.

23. חוות דעת ביאורים סימן צב ס"ק כז

וזה ודאי דדופן שהוחם באור דהוי תולדות האור דאינו מתקרר לא מתתאה לשמואל ולא מעילאה לרב, ולעולם מבשל כל זמן שהיך סולדת בו, דהא גלגל ביצה על גבי דבר שהוחם באור חייב אפילו לרב

24. חוות דעת ביאורים סימן צא:ה

יתיישב נמי קושיות הש"ך בנקודות הכסף הנ"ל, דנחזי אנן, דאף דתתאה גבר מכל מקום כלי ראשון ודאי דאינו מתקרר מתתאה וכו' והטעם כתבו התוס' מ: וכו' דאי לא תימא הכי קשה למאן דאמר עילאי גבר מהא דגילגול ביצה בתולדת אור [שם לח, ב], וכן מהא דכלי ראשון מבשל צונן הניתן לתוכו [שם מב, א], ולהכי כלי ראשון מחמת שהוא בתוך דפנות המחממות אינו יכול להתקרר מתתאה, ואפילו עירוי דעת רבינו תם [זבחים צה, ב תוספות ד"ה עירה] שמבשל להתתאה מחמת שהקילוה מקושר בדפנות המחממות, ואפילו הרשב"ם [שם] דפליג הוא משום שהקלוה כבר יצא מתוך הדפנות, אבל מה שבתוך הדפנות המחממות ודאי דאינו מתקרר מהתתאה, ועינינו רואות דאף דכלי ראשון אינו מתקרר מתתאה לענין אם נפל דבר לתוך דמבשל, מכל מקום אינו בולע מתתאה, ואם הועמד כלי ראשון על איסור צונן אינו בולע רק כדי קליפה, משום דאין החום יורד למטה למאי דקיימא לן תתאה גבר, כמבואר בסימן צ"ב סעיף ז' בהג"ה דאם נשפך איסור צונן והעמידו עליו קדרה רותחת דאינו נאסר רק כדי קליפה. ולפי זה מכל שכן דבר גוש, אף דלהרש"ל [ים שלמה חולין פ"ז סימן מד; פ"ח סימן עא; מכוונות ועטרת שלמה סימן נא ס"ק ב] הביאו הט"ז סימן (צ"ב) [צד] ס"ק (ל"ב) [יד] והש"ך סימן ק"ה [ס"ק ח] דבדבר גוש לעולם דין כלי ראשון יש לו, על כרחך היינו שבולע ומפליט ממה שלמעלה ממנו, אבל מתחתון ודאי דאינו בולע, דאפילו כלי ראשון ממש אינו בולע מתתאה

עירוי שנפסק

25. נקודות הכסף סימן קה:ב

אם כן מוכח דבכלי שני אפילו קליפה לא בעי, דעד כאן לא בעי התם בפרק כיצד צולין קליפה, משום דאדמוקיר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, וכדקאמר בש"ס התם, אבל כשעירהו לכלי שני שכבר נצטנן לא צריך תו אפילו קליפה

26. פרי חדש יורה דעה סימן סח:יח

ומעתה משמעתתא דכיצד צולין [שם] מוכח בהדיא היפך סברתם, דאפולוגתא דרב ושמואל אמרינן תנן נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו, קס"ד בחרס צוננת, בשלמא לרב דאמר עילאה גבר משום הכי יטול את מקומו, דאזל רוטב מרתח ליה לחרס כו', ואין ספק דמלת נטף מוכחא שאין כאן קילוח ואף על פי כן אסור, מהכא שמעינן דכלי שני מבליע ומפליט שכל שאינו עירוי ממש היינו כלי שני

27. חזו"א יו"ד ט:ה

והנה מהא דאמרו פסחים ע"ו א' דבשר חם לתוך חלב צונן לרב אסור כולו ולשמואל קולף שמעינן דבבר גוש אפי' נפרד מן הקדרה אין לו

דין כלי שני דבשר הפורש מן הקדרה הוי לעולם נפסק מן הקדרה אף שיש לדחות דאירי בצלה על השפוד על האש או דמירי דמים שבקדירה נצוקין יחד עם הבשר ולא נפסק הקלוח מ"מ סתימת הדברים משמע דאפי' נוטל חתיכת בשר מן הקדירה ומשליך לתוך החלב ועדיין לא שמענו בדבר לח שנפסק הקלוח. ומהא דאמרו פסח' שם דנטף מרוטבו על החרס או על הסלת תליא בפלוגתא ר"ש אע"ג דנפסק הקלוח איו ראייה דהתם הרוטב היה על האש בלי הפסק קדירה

28. פלתי סימן קה:ה

וברור הש"ך נתכוון להא דאמרינן שם (בפסחים) בשר חם לתוך חלב צונן דבעי קליפה, וכן דפריך מנטף מרוטבו וכו', והא כולם נפסק קלוח. אבל עדיין לא הועיל, דאם אמרינן דהך שמעתא דתנאי קולף היינו לא מתורת עירו, ומ"מ בעי קליפה דאינו מבשל רק מבליע, א"כ מנלן תו לומר לשיטת ר"ת דעירו מבשל ומ"מ אינו מבשל יותר מכדי קליפה. הלא לא מצינו זכר לזה, ועל ראייה דהך חם לתוך צונן, קשה לחלק לומר דמבשל ומ"מ רק כדי קליפה, וכל הדוחק הוא מהא דקיימ"ל תתאי גבר וקליפה מיהו בעי, וכמ"ש התוספות בכמה דוכתי, ואם אמרינן דשם אינו עירו דנפסק קלוח, א"כ מנלן הא, וכמ"ש באמת התוספות בזבחים (צ"ו ע"א דיבור א') כאשר נחתו לחלק בין נפסק הקלוח, ומוקי להך דפסחים בנפסק הקלוח, שפטו הך דעירו מבשל לגמרי, ע"ש. וגם לדעת ר"ת וסייעתו אין חילוק בין בולע למבשל, דמה דמבשל בולע ודאינו מבשל אינו מבליע, כנראה להדיא מדברי תוספות דזבחים (שם), וכן ברשב"א דף צ"ב (תוהב"א ב"ד ש"א א' ע"ד) דמביא ראייה מהך דירושלמי (שבת פ"ג ה"ה, מעשרות פ"א ה"ו) דמה דבשל מבליע, והוא דס"ל כלי שני בולע הוצרך לכנוס בדחוקים ע"ש. ולשיטת הש"ך אף לר"ת בנפסק הקלוח [דאינו מבשל] צריך לומר דמבליע, וזה לא יתכן לר"ת דלדידיה ליכא חילוק בין בולע לבישול. ועל ראיית הש"ך מהך חם לתוך צונן, כבר כתבתי לעיל בסימן צ"ב (פלתי ס"ק י"ג) דיש לומר דאירי בדבר גוש. ומהך דנטף מרוטבו באמת לשמואל קשיא (פסחים שם) [ומוקי לה בחרס רותח], ולרב באמת אין נפקא מיניה בין נפסק קלוח לאינו נפסק. וכך צ"ל אף לשיטת הש"ך, דהא בגמרא (שם) אמרינן לרב בנטף מרוטבו וכו' דמתמם לחרס והחרס מטוה לרוטב. והוי צלי מחמת דבר אחר. מבואר דאף מבשל ולא דמבליע לבד

קליפה חומרא או דין

29. ספר איסור והיתר הארוך שער כט:ב וכו' כ בשער ל:י קליפה שהצריכו חכמים אינו אלא חומרא בעלמא ולכת' אם אפשר.

30. רמ"א יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צא:ד ובמקום שהבשר צריך קליפה, אם לא קלפוהו ובשלו כך מותר בדיעבד

31. מגן אברהם סימן תסז:ג

דדוקא בדין תתאה גבר שאינו אלא חומרא בעלמא דהא מתחל' אמרי' בגמ' דא"צ קליפה אלא דחיישי' שמא בלע פורת' לכן אין הקליפה אוסרת החתיכה אבל במקום שצריך קליפה מדינא אם נתבשלה בלא קליפה אוסרת החתיכה

32. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן צא:ה הקירה ד' אם הא דאדמיקר בלע ובעי קליפה אם הוא מן התורה או רק חומרא בעלמא מדרבנן וכו' ועיין במגן אברהם באו"ח הל' פסח סימן תס"ז אות ל"ג וכו' והמעייין באו"ח כ' כ"ט וכו' וא"כ בספק אי נפל חם לתוך צונן יש להקל דהוה ספיקא דרבנן ולקולא באם הקליפה הפסד קצת

33. ש"ך יורה דעה סימן צא:ח

ונראה דל"ק הרב דבמקום שצריך קליפה ובשלוהו בלא קליפה דמותר בדיעבד אלא דומיא דהכא דחלב מותר מטעמא דכתבו התוספות והרא"ש ושאר הפוסקים דלא שייך ביה קליפה דהיינו שהוא דבר הנבלל והקליפה נתערבה

34. פלתי סימן צא:ב

אך לא הבנתי [תירוץ המג"א] הא ר"ת (בתוס' פסחים ע"ו ע"א ד"ה תניא) דדייק כן מדקתני חלב מותר, ור"ת ס"ל חם לתוך צונן דבעי קליפה מדינא הוא, דעירו מבשל כדי קליפה, ועיין תוספות זבחים פרק (ט') [י"א] [צ"ה ע"ב ד"ה עירה] ובשבת פרק כירה (מ"ב ע"ב ד"ה אבל) וכו' וכן משמע שם בתוספות פרק כיצד צולין ע"ו ע"א ד"ה תנן) דכתבו התוספות נגע בחרסו של תנור יקלוף דאדמיקר ליה נצלה, ולכך קולף, וש"מ מדינא ולא מחומרא. כי האיך החמירו להביא קדשים לפסול. וכו'

יש לומר בהך דנאסר כדי קליפה, דטעם קלוש הוא למאוד יותר מנ"ט בר נ"ט, ולכך אינו אוסר תערובתו. וא"כ הני מילי בבשר בחלב דטעם קלוש לא אסרה תורה, אבל באיסורים גמורים אוסרים כל טעם, כמ"ש בנותן טעם בר נותן טעם ובהגעלה, ולכך אף קליפה אוסר, ואתי שפיר. ובזה מסולקים כל רוב קושיות האחרונים, ולא מצינו הך דינא דר"ת רק בבשר בחלב

אך המהרש"א הקשה שם בתוספות (פסחים ע"ו ע"א ד"ה אלא) וכו' ומ"מ באמת דבריו אינם מובנים לי, דודאי עד כאן ס"ל לר"ת דקליפה אינה אוסרת, היינו אם הקליפה נאסרת מחמת בליעה, אבל אם הקליפה בעצמה אסורה, וכי ס"ד שלא יהיה אוסר, והקולף מחתיכת נבלה דקה שבדקים וזורקהו לקדרה, לא יאסור בנותן טעם. וגם אם אדני התוספות הטבעו על פירוש ר"ת, איך סתמו התוספות למחוק הגירסא, ולא כתבו [ד]לפירוש ריב"א ניחא, כקושית המהרש"א. ולכן היה נראה לומר דהתוספות (קי"ב ע"א דיבור א') והרא"ש (פרק כל הבשר סי' כ"ט) ס"ל בחולין (שם) דבכלי מקדש אפילו בשלמים אוקמא אדין תורה, דמין במינו ברוב בטל. וא"כ אף דקליפת הרוטב נאסר, ודאי דכל הרוטב הוא הרוב, והוי ליה מין במינו ברובו בטל

35. תוספות מסכת זבחים דף צה עמוד ב

עוד מביא ר"ת ראייה מהא דאמר בשילהי ע"ז (דף עד:): נעוה ארתחו אלמא עירו ככלי ראשון דאין יכול להכשירו וכו' אומר ר"ת דליתיה דכל כלים שבעולם מהניא שפיכת רותחין דעירו ככלי ראשון וכו'

36. תוספות מסכת שבת דף מב עמוד ב

כן משמע בשילהי מסכת ע"ז (דף עו.). דאמר מר עובקא זבן יורה מעכו"ם אהדר ליה דגנפא ומסיק כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות ואי עירו ככלי ראשון מאי איריא משום דבלע בניצוצות אפילו בלע בליעה גמורה פלט בניצוצות שהוא עירו אלא ודאי לא מבשל אלא כדי קליפה וכו' וכלי שתשמישו ע"י עירו כגון קערות יכול להגעילן ע"י עירו דכבולעו כך פולטו

37. פני שלמה לר' שלמה גאנצפריד פסח' עו. ד"ה תנן

אלא דלפי"ז שיש בברייתא קמייתא חידוש דין מה דלא נשמע מברייתא בתרייתא קשה לכאורה על הרמב"ם ה' מאכ"א פ"ט ה"ז מדוע לא הביא רק ברייתא בתרייתא ולא קמייתא אשר ע"כ אפשר לומר לפע"ד וכו' דאי כהתוס' דשתי הברייתות הובאו לסיוע לשואל הוה להו לבעלי הש"ס לומר ועוד תניא ומדקאמרי תניא אידך מוכח דס"ל דברייתא בתרייתא פליגא אקמייתא והיינו פלוגתיהו קמייתא

קאמרה בכל איסורין רותח לתוך צונן מותר והיא סיעתא לשמואל דאמר תתאה גבר ואפילו טעם קלוש ליכא אבל בברייתא בתרייתא לא נאמר הדבר רק בבשר בחלב וכו' אבל בשאר איסורין גם בכה"ג אסור משום דתתאה אינו גובר לגמרי וטעם קלוש מיהא איכא ופסק הרמב"ם כברייתא בתרייתא משום דהובאה לבסוף ורק לקבוע הלכה הובאה שהרי אין מינה סיעתא לשמואל, וגם שלא נצטרך להוציא המשנה מפשטה כי סתם סולת צוננת וממלא ניחא שלא הביא הרמב"ם בסולת רותחת דהא כיון דהרוטב מצד עצמה אסורה לכן אפילו אם הסולת צוננת מ"מ צריך קמיצה כיון דטעם קלוש מיהא איכא ורק שמואל דאמר בכל איסורין ת"ג איהו צריך לאוקמה בסולת רותחת וממלא ניחא גם להריב"א מה שהובאו שתי ברייתות וכו' ולפי"ז י"ל דבהא פליג תניא אידך אברייתא קמייתא. ברייתא קמייתא ס"ל בכל האיסורין רותח לתוך צונן מותר דפשיטא ליה דתתאה לחוד גבר ולא עילאה ותניא אידך ס"ל צונן לתוך רותח אסור משום דתתאה שהוא רותח ודאי גובר ומרתיח את העליון והוי כמו בישול אבל רותח לתוך צונן הוי ספיקא אם העליון כיון שהוא רותח גובר ומרתיח גם את התחתון או לא ועכ"פ דרך בישול ודאי לא הוי בכך ולכן בבב"ח מותר אבל בשאר י"ל בעליון רותח מספיקא וכפשטא דמתני' דמירי מסתמא בסולת צוננת ופסק הכי הרמב"ם וע' לשונו בהל' מאכלות אסורות פ"ט הי"ז נראה קצת מדויק כמו שכתבתי דאם העליון רותח והתחתון צונן מותר משום דלא הוי דרך בישול

38. רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ה הלכה יא: נגע הבשר בחרסו של תנור יקלוף את מקומו מפני שהוא צלי החרס. הלכה יב: נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו שכל המרק והליחה שתפרוש ממנו כשיצלה אסורה שהרי אינה בשר צלי. הלכה יג: נטף מרוטבו על הסלת יקלוף את מקומו וישליכנו.

39. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט"ז: הבשר לבדו מותר והחלב לבדו מותר ובהתערב שניהן על ידי בישול יאסרו שניהם, במה דברים אמורים שנתבשלו שניהם ביחד או שנפל חם לתוך חם או צונן לתוך חם, אבל אם נפל אחד משניהם והוא חם לתוך השני והוא צונן קולף הבשר כולו שנגע בו החלב ואוכל השאר

40. רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק ח:יד כל הכלים שמשמשין בהן בקדשים על ידי חמין בין קדשי קדשים בין קדשים קלים טעונין מריקה ושטיפה עקב אכילה. /+השגת הראב"ד/ עקב אכילה. א"א לא ידעתי מהו עקב אכילה אבל כך אמרו חכמי שממתינן כל זמן אכילה והדר עביד ליה מריקה ושטיפה

41. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יז:ד אם היתה יורה גדולה מקיף על שפתה בצק או טיט וממלא מים עד שיצופו המים על שפתה ומרתיח

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ה:כו הרי זה מקיף לו שפה של טיט על שפתו מבחוץ וממלאהו מים עד שיגברו המים על שפתו ומרתיח המים בתוכו ודיו

42. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ה:כד כלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנשתמש בהן חמץ בכלי שני כגון קערות וכוסות נותן אותן לתוך כלי גדול ונותן עליהן מים רותחין

43. ר"י קורקוס הלכות מעשר פרק ג

וחלק רבינו בכלי שני בין יד סולדת לאין יד סולדת וכו' נראה שהוא מוסכם בירושלמי שלא התיירו במשנה בכלי שני אלא כשאין היד סולדת וכו' מה בין כלי ראשון לכלי שני אמר רבי יוסי בי רבי בון כאן היד סולדת וכאן אין היד סולדת א"ר יונה כאן וכאן אין היד סולדת אלא עשו הרחק לכלי ראשון ולא עשו הרחק לכלי שני וכו' ונראה דפסק רבינו כרבי בון דירושלמי אלא שסובר רבינו דסתם כלי שני כשהוא חם מותר לתת לתוכו עד שיתברר לן שהיד סולדת וסתם כלי ראשון כשהוא חם אסור עד שיתברר לן שאין היד סולדת

44. רדב"ז הלכות מעשר פרק ג דבעלמא בישול כלי שני לא חשיב בישול לענין קביעת מעשר הוקבע כיון שע"י בישול זה הוא מכשירו לאכילה נגמרה מלאכתו

תתאה גבר בכמות שווה

שיטת הערוך השלחן

45. ערה"ש יו"ד ס' צא ס"ק יא-ב עוד יש לשאול ואיך נתנו חז"ל כלל בזה לומר דתתאה גבר, א"כ אם נפל הרבה חלב רותח על מעט בשר צונן ונאמר דתתאה גבר ומקרר את העליון? ואין לך דבר תמוה יותר מזה, שהרי עינינו רואות שהחלב נשאר ברתחתו וגם מעט הבשר נעשה רותח. וכן להיפך אם נפל הרבה חלב צונן על מעט בשר רותח איך נאמר דתתאה גבר ואסור החלב כשאין ששים הרי עינינו רואות שהחלב צונן לגמרי וגם הבשר נצטנן. ולפי הראות כשיש ד' או ה' פעמים האחד נגד השני בהכרח לפעול על השני שיהיה כמותו, ואם נאמר שבאמת יש בזה איזה שיעור למה לא למדנו חז"ל כמה הוא השיעור. ויראה לי ברור דמירי ששוין הן בהכמות ולפי ערך החלב כן הוא גם כמות הבשר ולכן נחלקו חז"ל האיכות של מי גובר העליון או התחתון ואיפסקא הלכתא דהתחתון גובר.

46. יד יהודה ס' קה פיה"א ס"ק יב והנה גבי חם לתוך צונן לא מציינו לחלק בשום מקום בין מעט להרבה כיון דתתאה גבר, וכן מבואר בגמ' פסח' עו. דסיכה משהו הוי עילאה לרב אף דודאי נתחמם מיד מן הצלי, וכו' וכן לרב מבואר דגם טיפה מעט נגד חרס צונן הוי עילאה וה"ה לשמואל במעט חלב רותח נגד בשר הרבה צונן למעלה.

שיטת הראב"ן, יראים, ראבי"ה, ואו"ה

47. ראב"ן פסח' עו. ופולגתא דרב ושמואל נ"ל בששוין החם והצונן אבל אם רבה אחד מהן הרבה דבר ומשערין בס'.

48. ראבי"ה ח"ב ס' תפג ויש מפרשים דפולגתא דפרק כיצד צולין מיירי דבשוה יש מן התחתון ומן העליון, אבל אם האחד רבה, אך דרך המרובה לקרר ולהחמם

49. יראים מצוה מח בסופו דלא אמרינן עילאי גבר ותתאי גבר אלא בשוין אבל אם אינם שוין רובא גבר, שהיאך יתכן לומר שבביצה צונן יקרר מאה ביצים, והכא בבשרא דנפלי לבי זוגי, רותח רובא הוי. ותדע דאמרינן בשבת פ' כירה [מ"ב א'] בין ב"ש בין ב"ה מודו דטיפי אסור בשבת צונן לתוך החמים ומחמם יותר מחמים לתוך הצונן. וטעמא דרובא גבר, דכי קתני לתוך החמין הוו חמין רובא וכי קתני לתוך צונן הוי צונן רובא, כדקימ"ל בקדושין פ"א [ל"ב א'] ובסנהדרין הנסקלין בנשרפין ידונו

בשריפה שהסקילה חמורה. ופרכינן עלה: מאי איריאי דסקילה חמורה תיפוק ליה דרובא נשרפין נינהו. אסקינן מהאי טעמא שכל דבר לח רובא גבר.

50. ספר איסור והיתר הארוך שער ל דין יג לחתיכה רותחת שנפל עליה טיפת חלב ואין בחתיכה ס' לבטל דנ"נ כולה דהתם החלב מועט והבשר חם מרובה ומחממת וה"ל חם בתוך חם. וכו' וגם בדין יד שינה ושילש וז"ל ואפי' אם הבשר רותח אם הוא דבר מועט כדכתב התו' פ' כ"ה שאם נפל מעט בשר רותח לתוך חלב צונן החלב מותר דהמעט בשר אינו יכול להרתיח החלב המרובה.

51. רמב"ן חול' קח: ד"ה כגון ויש לפרש דרך אחרת ולומר דהא דאמרינן כגון שנפל לתוך יורה ורותחת הכי קאמר, לאו כדקס"ד בבשר שנפל ליורה של חלב ונתן על האור ונתבשרו, אלא בשנפל כזית בשר צונן ליורה של חלב שהעבירה מעל גבי האור והיא רותחת דהיא כלי ראשון ומבלע בלע מן החלב שהוא רותח מפלט לא פליט דבשר צונן הוא, ולא מבעיא לרב דהא אמר (פסחים ע"ו א') עלאה גבר דלא פליט כלום ובשר גופיה בדין הוא דסגי ליה בקליפה אלא כיון דכזית מועט הוא כוליה מיבלע דכוליה כדי קליפה הוא ואסור

52. רמב"ן חול' קיב. ד"ה אבל וקרוב בעיני לפרש צונן שחתכו בסכין בצונן רותח וכן קישות ואבטיח, ואעפ"כ בקליפה סגי דקיי"ל (פסחים עו.) כשמואל דאמר תתאה גבר וסכין צונן הוא וגרידה דבי פסקיה היינו קליפה וכו' אלא שלא פירשו ראשונים כך.

תי' ליד יהודה

53. היראים וההיא דפסחים [ע"ה ב'] דנטף רוטבו על החרס ועל הסולת שוין נינהו שאין התחתון מועיל לקרר שלא במקומו.

54. מהרש"ל בים של שלמה פכ"ה ס' עא לא שייך לומר תתאי גבר, להקיר מה שלמעלה, כי אם בחתיכה, אבל לא ברוטב, ודבר צלול, המתערב עליו מכל צד, ומסבבו, ואוסרו.

חילוק הראב"ן בין חם לרותח

55. ראב"ן בחידושו לפסח' (ס' תלז). בשו"ת (בתחילת הספר) ס' כא ואי קשיא לך דשמואל אדשמואל דהכא אמר שמואל תתאי גבר, ובפ' כל שעה [ל"ז א] אמרינן המעיסה וכו' ולא שני ליה לשמואל בין עילאי לתתאי. תריץ הכא רותחין הן ולא שני ליה לשמואל בין נותן לתוך הרותחין בכלי בין שופך רותחין על הקמח מכלי ראשון דתרווייהו מבשלי, וכי אמר שמואל תתאי גבר בצונן וחם שאינו רותח ושמואל אמר תתאי גבר דאם החם למטה מחמם את הצונן ומבליעו דלא סגי ליה בקליפה ואם הצונן למטה מצנן את החם הנופל שאינו בולע מן הצונן בילוע גמור שיאסר כולו מיהו קליפה בעי מבחוץ וגם מצנן את החם שאינו פולט.

וגרסינן בירושלמי (שבת פ"ג ה"ה) מהו ליתן תבלין בכלי שני ולערוך עליהן מלמעלה מכלי ראשון רבי יונה אמר אסור דעירוי ככלי ראשון הוא חיליה דר' יונה מן הדא [זבחים צ"ה ב] אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח אלמא עירוי כבישול, ותו גרסינן [בירושלמי שם] עשה כן בשבת חייב משום מבשל עשה כן בבב"ח חייב משום מבשל. ואי קשיא הא דאמרינן בפסחים [ע"ו א] חם לתוך צונן ואמר שמואל תתאה גבר ומצנן לחם, והכא חם לתוך צונן הוא שהתרגול צונן

ולשתרי לזרוק רותחין עליהן. תריץ כי קאמר שמואל בחם לתוך צונן, אבל ברותחין עלי צונן לא אמר תתאי גבר. וראייה מברייא דתניא כוותיה דשמואל בשר חם שנפל לתוך חלב חם או רותח לתוך רותח וכן צונן לתוך חם אסור, חם לתוך צונן קולף, צונן לתוך צונן מדיח, ולא קתני חם לתוך צונן ורותח לתוך צונן קולף, ש"מ דשאני רותח מחם, דרותח לתוך צונן לא סגי בקליפה משום דמבשל ומבליע.

56. רמב"ן קיב. ד"ה אבל בקליפה סגי דקיי"ל (פסחים ע"ו א') כשמואל דאמר תתאה גבר וכו' דאידי דמשתהי ביה רותח טובא חמומי מחמם ליה ומרתח ליה ואסר לכולי תבשילא.

57. גרמ"ו בעם מרדכי ד' חלקי ש"ע ס' יט א' ג והנה בשש"כ מתיר לערות מים חמים על בקבוק וע' עם מרדכי שבת דנר' לחוש לשיטות דעירוי מבשל בכלו, ולפי הראב"ן הנ"ל נר' דטעם בשיטה דמבשל רק כ"ק הוא דקיי"ל ת"ג וכתוס' ואם המים רותחים לא אמרי' ת"ג וכמוגלשים ע"ג קמח ואולי אם החלב קר מאד י"ל ת"ג אף לפי הראב"ן ודו"ק

ראיה מאמבטי לשיטת הראב"ן

58. חכמת אדם כלל נט ה"ו, שערי צדק מצות הארץ בנ"א פ"ב צ"ע גדול על כל הגאונים ראשונים ואחרונים שלא הביאו דברי רמב"ם פ"ג מהל' מעשרות הל' ט"ו, שכתב בהדיא דכלי שני אם היד נכוית בו מבשל. וכן כתב בטור אורח חיים סי' ש"ח בהדיא באמבטי שהוא כלי שני כיון שחם הרבה מבשל.

59. תוס' רי"ד מב. ד"ה אר' נחמן וכ"כ שביתת השבת הע' קט דווקא בכוס שהוא קטן ואין חומו מרובה מותר לערב חמין, אבל ספל גדול חומו מרובה כאמבטי.

60. רשב"א שבת מב. שכל דמים שבספל אינן חמין כל כך ואינו אלא ככוס והואיל וכלי שני הוא לעולם מותר שאינו בא אלא לידי הפשר, ואפילו היו מים שהיד סולדת בהן לאחר שנתערבו צונן לתוכן, אינו מחמת הצונן שיש בו להיות יד סולדת אלא מחמת הראשונים שלא נצטננו.

61. מנחת שלמה ח"ב ס' לד א' כב אגב אעיר דאם מכניס צנצנת דקה של גומי דק או ניילון וכדומה ויש בה מים צוננים ורואים בחוש שמתחמם עד שהיד סולדת מה טעם לא יתחייב חטאת הרי חימם ממש את המים ורואים בחוש דאין זה רק תערובת אלא חימום ממש ואם נאמר דבכה"ג באמת אסור יהא קשה אם רק מערב מים עכ"פ מה טעם לא חיישינן שמא גם הם מתחממים וכדומה דהיינו צריכים לחוש בזה טפי מקלי הבישול וצ"ע

חילוק בין תתאה קר וכלי שני

62. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן סח:ט ד"ה רביעי עמ"י כלל נ"א אות א' וכלל נ"ו אות כ"א תחתון חם כ"ש יד סולדת בו ונפל מכ"ר עליו בנפסק הקילוח לא אמרינן תתאה גבר יע"ש אמנם מהט"ו צ"ב אות כ"ו ומש"ך סימן ק"ז אות א' מוכח דאפילו כה"ג אמרינן תתאה גבר

תתאה גבר תלוי בחום וסברתו

ראיות שתלויות בחום

63. היראים

אם אינם שוין רובא גבר, שהיאך יתכן לומר שבביצה צונן יקרר מאה ביצים.

חם לתוך צונן לרב

64. רש"י ד"ה עילאה

שהעליון מחממו לתחתון והרי שניהן חמין ובלעי מהדדי.

65. רבינו חננאל

בשלמא לרב דאמר עילאה גבר כיון דרוטב חם הוא בעידנא דנטף על החרס והוא צונן ארתחיה לחרס ונעשו חם וחם.

צונן לתוך חם לשמואל

66. הר"ח וכו"כ המאירי עו. ד"ה מעתה

לשמואל כיון דפסח חם הוא מחמם ליה לשמן ונעשה חם בחם דלדברי הכל אסור אמאי תני יקלוף את החיצון.

67. שו"ת הרשב"א ח"א ס' רסד כ"כ הרמב"ן קח: ד"ה כגון

דבין חם לתוך צונן בין צונן לתוך חם תתאה גבר. ואי תתאה חם כולו אסור דמחמם לעילאה ומיבלע בלע, ואי צונן מצנן לעילא

68. ע' בר"ן בהל' חולין מא: ד"ה ושמואל

וצונן לתוך חם דינו כחם לתוך חם

69. ב"י ס' קה ס' א

ואם תאמר בדברי האוסרים נצלו בקערה רותחת ודגים צוננים הוה ליה למיסר דהא קי"ל דתתאה גבר והוי כאילו שניהם חמין. וני"ל דאע"ג דקי"ל תתאה גבר מ"מ אין נתינת טעם שלו כ"כ כמו כששניהם חמין הילכך לא מחמירין ביה טפי מבנתבשלו.

70. חו"ד ס' צא ס"ק ה

אין הפרש בין התתאה צונן או חם, וכמו שהתתאה חם אינו מחמם להעליון כן התתאה הצונן אינו מקרר להעליון, רק שגובר לענין בליעה ופליטה מהתתאה, וכו' אכן אם נעשה רותח עד שהיד סולדת בו, חום זה הוא כחום כלי ראשון, כיון שהתחתון רותח מכלי ראשון והעליון נרתח אמרינן דהתחתון גובר ועושה אותו כרותח של כלי ראשון. וראיה לזה מהא דאמרינן בפסחים דף עו ע"א דאזיל רוטב ומרתח ליה לחרס.

חם לתוך צונן לשמואל

71. תוס' עו. ד"ה תנן, וכ"מ משו"ת רשב"א הנ"ל

72. מעיל שמואל עו.

שקרוב לומר שלמ"ד ת"ג אין להקשות אפ"י על קליפה כי לא ס"ל כלל הסברא דאזיל רוטב מרתח ליה לחרס והדר וכו' והרא"י דהרמב"ם בודאי איירי בחרס רותח דהלכה כמ"ד ת"ג ולא הביא הדין אם נגע בחרס צונן למעלה דצריך קליפה.

73. ספר ההשלמה שהובא בקובץ שיטת קמאי ח"ג ד' א'תשפג

לפום מסקנא דשמעתא דקיימא לן כשמואל דאמר תתאה גבר, מתניתין בחרס רותחת ובסולת רותחת, אבל בחרס צוננת אינו צריך ליטול את מקומו, ובסולת צוננת אינו צריך שיטול את מקומו. ומיהו צריך שיקלוף בסלת את מקומו, דאדמיקר ליה מיבלע פורתא.

צונן לתוך חם לרב

74. תוס' חול' קיא: ד"ה הלכתא [ע' רש"י ד"ה צונן]

כשהאחד מהן רותח דבין עלאה גבר בין תתאה גבר קליפה מיהא בעי כדאמרי' בפ' כיצד צולין (פסחים דף עו.) אדמיקר ליה בלע

75. רשב"א חולין קיב. ד"ה ודברי

דלא גרע מחם לתוך צונן אליבא דשמואל וכו' אדמיקר ליה תתאה לעילאה אזיל עילאה ומחמם ליה לתתאה והילכך בעי תתאה קליפה, אלמא כל חם קצת בולע כדי קליפה. וכו' הא אפ"י בחם שלא מחמת אש נמי אמרינן (לעיל ח' ב') דבולע כדי קליפה גבי שוחט בסכין של נכרים דאמר רב קולף ובעינן התם לאוקומי טעמיה דרב משום דקסבר דבית השחיטה רותח וההיא ודאי לאו רותח ממש קאמר דהא אין היד סולדת בו אלא חם קצת לבלוע כדי קליפה קא אמרן.

עליון מכביד

76. האיסור והיתר הארוך שער כט הל"א

והכא שהחם למטה הוי כחם בתוך חם דהעליון מכביד על התחתון ומפליטו והילכך תתאי גבר בין לחמם בין לקרר בין לחומרא בין לקולא. פי' שנידונין כמו התחתון שאם התחתון חם אפ"י שהיתה הכשירה למטה ועליה בשר נבילה צונן אפ"י חי ותפל נידונין כרותחין ונאסרה אף הכשירה דלמט' לפי שהעליון מפליט חום התחתון

אש עולה

77. האו"ה

וגם כח האש עולה תמיד כדאיתא לקמן ונעשו שניהם חמין וה"ל חם בתוך חם

דבר במקומו גובר

78. רשב"א תוה"ב ב"ד ש"א

אי קשיא לך לדברי רש"י כיון דצלי רותח הוא אפילו כי לית ביה פילי היאך מספיק לו בקליפה והלא הכמכא רך וחזר הבר יונה שנפל לתוכו חם כמתבשל בתוכו י"ל כל שנפל הבר לתוך הכמכא ה"ל כחם לתוך צונן וקיימא לן כשמואל דאמר תתאה גבר ואע"פ שהבר יונה שוקע לתוך הכמכא והכמכא צף על הבר יונה אינו כצונן לתוך חם וכל שהוא במקומו הוא הגובר והילכך כיון שנפל הבר לתוך הכמכא שהוא במקומו הוא הגובר ומקרר הבר יונה דנפיל לגווייה הילכך בקליפה סגי ליה כנ"ל

79. היד יהודה ס' צא פיה"א ס"ק לב

מאי נ"מ במה שהוא במקומו דכל ענין משום דדרך החום לעלות למעלה ולא לירד למטה והוא דבר אשר נראה לעינים כמש"ב א"כ מאי גבורה תתן לזה לדבר שהוא במקומו

80. שו"ת הרשב"א ח"א ס' רסד

שאני תמה מ"ש זה ע"ג זה ומ"ש זה בצד זה ואי משום דוחקא וכו'

81. שו"ת אפרקסתא דעניא חלק א סימן קנד

ע' לש"ך יו"ד קלד ס"ק א בשם הר"ן שכ' זו"ל שאותו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הבא עליו ולפיכך כשהאיסור עומד במקומו אפילו משהו אסור וכו' אבל כשההיתר עומד במקומו והאיסור בא עליו ההיתר מבטל האיסור עכ"ל.

82. הערות להגריש"א פסח' עו.

דמח' רב ושמואל אינה במציאות אם יש טעם אלא דלכו"ע אין טעם ומ"מ י"ל דייאסר מהתתאה וזאת באם נאמר דאי תתאה גבר אין כח במה שלא גבר לבטל את מה שבגבר. וכו' גם במין במינו לא שייך שם בירור, אלא דבעינן ביטול, ומי שיש לו כח יותר הוא המבטל וכיון דלית טעמא הרי דאי"ז מבטל, וה"נ זהו עצם הנידון מיהו הצד הגובר שאליו מתייחסים יותר והביטול ממילא הוא אליו, ואם תתאה גבר הרי דזה העיקר ושוב לא איכפת לן בטעמא

הנסמך הוא התתאה

83. חו"ד ביאורים ס' צב ס"ק כד וכ"כ בס' קה ס"ק ז

שכל דבר הנסמך על חברו, כמו הכא שהקילוה נסמך עליו, הסומך הוי תתאה והנסמך עילאה. אבל בשני דברים שאין אחד נסמך על חברו, וכו' מיקרי זה אצל זה. ויש ראייה לזה מפסחים דף [עו ע"א] דמקשה מסכו בשמן של תרומה וכו', ע"ש, וקרי התם להפסח תתאה והשמן עילאה, ואף דהשמן הוא על הפסח אף מלמטה ומהצדדיו, ועל כרחק הוא משום דהשמן נסמך על הפסח מיקרי עילאה

84. חו"ד ביאורים ס' צא ס"ק ה

כשהתחתון חם והעליון קר אין התחתון גובר רק להבליע בו ולהפליט ממנו, אבל לא להיות נקרא רותח לענין אם הניח חתיכה קרה על חתיכה רותחת ושניהם היתר ואחר כך נפל על החתיכה הקרה העליונה איסור, ודאי דאינה נאסרת כל זמן שהיא קרה ואין היד סולדת בו, ולא אמרינן דנחשב כרותח כיון שהתחתון רותח וגובר עליו. וכו' דהא מטעם זה כלי שני אינו מבליע ומפליט מאחר שנתקרה מתתאה, כמו שהקשה הש"ך בנקודות הכסף סימן קה ס"ק ב אהנך דסברי דכלי שני בולע זו"ל, דהא בפסחים דף עו ע"א קאמר אדמיקר ליה בלע, משמע דאחר שנתקרה שוב לא בלע, עכ"ל הש"ך וכו' אכן אחר העיון נראה להשוותם ויתיישב נמי קושיות הש"ך בנקודות הכסף הנ"ל, דנחזי אנו, דאף דתתאה גבר מכל מקום כלי ראשון ודאי דאינו מתקרה מתתאה. וכו' ולפי מה שכתבתי לא קשה מידי, דמתתאה ודאי דאינו בולע אחר"כ, אבל מכל מקום אינו מתקרה, ושפיר בולע ומפליט מהעליון וכו'

האם יש לברר ת"ג ע"פ קפילא

שיטת הפלתי

85. הפלתי ס' צא ס"ק ב

צ"ל בלא"ה ברב ושמואל דנחלקו (פסחים ע"ו ע"א) אי תתאי גבר או עילאי, במאי נחלקו, הא חיך אוכל יטעום, [ויטעום] קפילא ונראה דברי מי יקום, אלא דס"ל טעמא המורגש טעם קלוש הוא למאוד.

שיטת הצבי לצדיק

86. הצבי לצדיק ס' צא ס' ד

הקשה הכרתי ופלתי במה פליגי אי עילאה או תתאה גבר הא יש לברר על ידי טעימת קפילא ונראה לי דהא התוספות חול' צו. הקשו לימא דהקליפה נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכה ותירצו דאין הנאסר יכול לאסור אלא אם האיסור יכול לילך עמו, ולפי זה י"ל דאי אמרינן תתאה גבר הולך משהו מן האיסור בכל החתיכה אז הקליפה שמקבל

טעם לכולי עלמא הולכת ואוסר עוד כדי קליפה שנעשה נבלה ואוסר כל החתיכה, ובה לא שייך לומר תירוץ התוספות דאינו יכול לאסור אלא כשאיסור הולך עמו דהא כאן הולך משהו איסור בכל החתיכה, ומאן דאמר עילאה גבר סובר דאין הולך כלל יותר מכדי קליפה, ואז לא אמרינן נעשה נבילה שהרי אין איסור יוצא עמו, ובהא פליגי אם משהו איסור יוצא בכל החתיכה ואם כן א"א לברר על ידי טעימה.

שיטת הערוך השלחן

87. ערוך השלחן ס' צא ס"ק ט

באמת הענין כן הוא דנאמנות הקפילא אינו אלא כשיש בודאי איסור לפי קבלת חז"ל, אבל במקום דליכא איסור לפי הקבלה אינו נאמן, הא למה זה דומה לכלי שני דלרוב הפוסקים אינו מפליט ומבליע או כלי שלישי לכל הפוסקים ואם יבא הקפילא ויאמר שיש בזה טעם איסור לא נשגיח בו, דכללא בידינו דאין עכו"ם נאמן לא להתיר ולא לאסור, וה"נ כשהתחתון צונן לא נשגיח כלל באמירת הקפילא כיון דק"ל ת"ג.

שיטת הרשב"א

88. הרשב"א במשמרת הבית ב"ד ש"א

ואע"פ שהרמב"ן ז"ל כתב לא כחולק (על בעלי התוס') אלא כמתמיה שאין אלו אלא דברי נביאות דמאן לימא לן הכי, אנו אין לנו אלא כדברי חכמים הבקיאים בהלכה הבקיאין בטבעים וסומכין עליהם בזה כמו שסומכים עליהם באיסור קליפה ובנטילת מקום ובאיסור הכל ובדיני תתאה גבר ועילאה גבר ובשאר דרכי איסור והיתר שלמדנו מהם ואין אנו נשענים על בינתנו ולומר זה אפשר וזה לא אפשר.

89. הדברי יציב יו"ד ס' יד

עיין ערוך השולחן סי' צ"א סעיף י"א וי"ב וכו' אמנם בשו"ע ושאר פוסקים לא חילקו בזה כי דעת תורה מרעית לנו אפילו במה שהמציאות מכחשת לפי שכלנו ואף אם יקבעו חכמי הטבע בהוכחות שלהם שאין זה כך, הבל יפצה פיהם ובטלה דעתם נגד דעת חכמי התורה הקדושה שתורת אמת היתה בפיהם וכל רז לא אניס להו, ועיין חולין ס' ע"ב וכי משה רבינו קניגי היה או בליסטרי היה מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים עי"ש. ועיין בלשון הרשב"א במשמרת הבית בית ד' שער א' וכו' והגע עצמך בהרבה גופי הלכות שקבעו חז"ל בדרכי הטבע, וכגון בעניני קביעות וסתות וכדו', שאם נחקור תמיד בדעת הטבעיים בטלה תורה ח"ו. וכו' ומקובלני מרבתי ואבוה"ק, וכן נדפס מאת הר"מ בסעקעלהיד צ"ל שאחד הטעמים מה שאא"ז אסר מצות מכוונה וכו' שיבאו למסור את המצות לחוקרי הטבע שישערו בכלים שלהם אם הגיעו לשיעור חימוץ וכו' רח"ל מהאי דעתא.

90. מנחת אשר פסחים ס' נא א' ג

ושוב ראיתי במהר"ם חלאווה שנראה מדבריו שהבין דגדר טעמו אינו פליטה ממשית שאפשר למודדה בשיעור כמותי אלא כדבר רוחני בלבד וכתב דכל פליטה מאיסור נחשב ממשו ורק כשאין פליטה אלא טעם בלבד המורגש בתערובת כמו ריח הוי טעמו ולא ממשו. עכ"ל וכו' ומדברי החו"ד נראה שהבין בגדר טעם שהוא מעין דבר רוחני ולא פליטת רותב ממש ולעולם יכול ליתן טעם עד ס' אף שכבר נתן טעמו בקדירה אחרת אך האמר"ב הבין גדר טעם כפשוטו כנ"ל דהוי פליטת רותב וא"כ בודאי אין לחלק בין קדירה אחת לבין קדירות ודו"ק

שיטת הפרי מגדים

91. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן צא ס"ק ז

מה שיש לחקור בעילאה ותתאה חיך אוכל יטעם וליטעמיה קפילא וכו' ולדידי יש לומר דמי לא משכחת כזית בשר ליורה גדולה של חלב ואפילו הכי אין בו טעם חלב דלא וודאי שיבלע ורב ושמואל פליגי מר סבר על הרוב נותן טעם וודאי היכא דאיכא קפילא סגי ע"י קפילא אפילו בכלי ראשון אלא היכא דליכא קפילא אסור מספק למר עילאה ולמר תתאה וכדאמרן

92. מנחת שלמה על מס' פסח' עו. ח"ב ד' תקנג ולפי"ז אי איכא לברורי חייבין לברר ע"י טעימת קפילא, וגם בזה"ז יש לחוש בדבר שיש לו מתירין שמא נקלט טעם הרבה וצ"ע. גם צ"ע לענין שבת דקיי"ל דעירו אינו מבשל רק כדי קליפה כמ"ד תתאה גבר אע"פ שלמ"ד עילאה גבר מתבשל יותר מכדי קליפה, וקשה לדברי הפמ"ג למה לא נחמיר לכת' לחוש ביותר מכדי קליפה וכגון במערה על דבר שהקליפה אינה מתבשלת.

שיטת הנודע ביהודה

93. נוב"י מה"ק יו"ד ס' כח ע"ד אשר שאל בפלוגתא דרב ושמואל בעילאה גבר או תתאה גבר היאך שייך פלוגתא בזה יטעמנה קפילא... הנה כזה יוקשה לנו ג"כ בפלוגתא דרב חנן בר אבא ור' יוסי משמיה דריב"ל בחולין דף צ"ח בכל איסורים שבתורה אם בששים או במאה ונחזי אנן ע"י קפילא. וכו' אמנם אני אומר דאין זה בודאי שדבר הנותן טעם שתמיד יתן טעם והראיה שאם נפלה חתיכה דאיסור לקדירה אחרת חוזרת ואוסרת כבראשונה והטעם דאולי לא פלט כלום בראשונה הרי אפילו בקדירה ורתחת שעל האש אין זה ברור שמפליט ולחומרא חיישינן שפולט במקום שייכול לפלוט. דלמה לנו לפלפל איזה גבר, יגבור איזה שירצה נחזי אנן אם נתן טעם. זה אינו בגדר קושיא דהרי משכחת לה במין במינו או במין בשאינו מינו דאיסורא וליכא קפילא, וסכו בשמן של תרומה שם בפרק כיצד צולין מיירי בדליכא באותה חבורה שום כהן ולא משכחת טעימה בהיתר. ואם הקשה שנעמוד על הבחינה וכו' אין בחינה זו מופת חותך שהרי כתבתי שאף במקום שאפשר לפלוט ואפילו בכלי ראשון שעל האש אין הכרח שבודאי פלט ולפעמים אינו פולט. וכזה אני אומר דמה דפליגי אמוראי הנ"ל בכל איסורין שבתורה אם בששים או במאה וכל אחד אסמכיה אזרוע בשילה דמצד החוש אין לעמוד על המבחן בזה וכיוצא בזה מתורץ בפלוגתא דשמואל ור' יוחנן בכבוש אם הוא כמבושל ובמליח אם הוא כרותח וכל כיוצא בזה וק"ל.

94. ע' בערה"ש שנתקשה בדבריו וז"ל ואינו מובן דא"כ איך סמכו על טעימת קפילא

95. הערות הגרי"א על פסח' שהקשה על הנוב"י והדבר תמוהים דאמאי אין לדמות. ועוד דרש"י פי' דאיירי בב"ה דבודאי הו' ב' מינים. והו"ל לבדוק המציאות מי גבר.

96. הרב ערך השלחן לגר"י טייב בס' פז' א' ה

ף' חניכ' בתשו' בס' זינת וודים כלל ג' סי' ה' כ' דעירו דמכשל כ"ק אינו אלא מדרבנן ע"ש וה' דרכי נועם בא"ח סי' ה' הוכיח כן מדק"ל כס"י כ"א דחלב הותח שנפל על בשר זכון דהחלב מותר ואי קליפה מדאורייתא צריך כחלב ס' כגד הקליפה ע"ש וכ"כ האו"ה כלל כ"ט דין ב' דקליפה חומרא בעלמא היא אס אפטר ולכן החלב מותר ומשמע שם דה"ה בכל האיסורי' וכ"כ בכלל ל' דין יוד ע"ש אב"ד מדברי הר"ן ס"פ כל שכר שכ' דאין ככשר כחלב קליפה מן התורה דדרך בשול אסורה תורה ע"ש משמע דס"ל דדוקא ככשר כחלב איסור' הקליפה דרכן אכל בשאר איסורי' הקליפה אסורה מדאוריית' והרשב"ן ח"ג סי' רנ"ה

97. המגיד משנה הל' שבת פי"ז הכ"ו

ודע שמה שאמרו אם היה הקיפה ג' טפחים יש בה רחב טפח אינו מדוקדק בחשבון אלא פחות מטפח הוא כחלק מכ"ב על דרך הקרוב ולא דקדקו בשל דבריהם והקילו בו

98. תשב"ץ ס' קסה

וא"ת שבוה הקלו לפי שהוא מדבריהם שהרי כיון שיש במבוי ג' מחיצות וכו' א"א לך לומר כן לפי הדרכים בתלמודי' ז"ל שלא הקלו חכמים ז"ל בדבר שהוא מדבריהם אלא בספיקות דאזלי' בהו לקולא שכיון שא"א לעמוד על בריו של דבר הלכו בו לקולא שאפי' לא היה הדבר כן לא עברנו על ד"ת, אבל במה שאפשר לעמוד על בריו של דבר לא הרשונו לכתבו לקולא, וכ"ש שבשעורין בדבר שאפשר למדוד

99. גרמ"ו בס' בישול בשבת סי' י' א' ג

ודבריו [רשב"א שבת מב.]. צ"ע במציאות דיש בילה וכו' י"ל דחכמים השוו מדותיהם והקילו בכל אופן כל שאינו דרך בישול

100. החזו"א או"ח ס' קלח ס"ק ד

במה שהק' על תקופת שמואל שאינה בדקדוק י"ל דמצינו כיו"ב בריבוע יותר על העיגול ובאלכסונא תרי חומשא דזהו בכלל שיעורין ונתנה ההלכה לחשוב בקירוב שלא נתנו המצות אלא לצרף הבריות ולדקדק בצאותיו ית' לקבלת מלכותו ית', וגם לקיום חכמת התורה הכלולה בכל דיני המצוה ולסוד הפנימיות, ולכל הני אינו מפסיד אם הקביעות של גבולי הצמצום יהי' בקירוב כדי שיוכלו לקיים מצות המעשיות אף חלושי הדעת, וכו' ודע דתקופת שמואל היא מכלל התורה וכו' בירוש' דבר שמסרי עצמם החכמים עליהו זכו להם כנתינן מסיני ומש"כ בס' עתים לבינה דשמואל לקח שיטה ישנה של התוכנים הס' מהכזבים שהיצר מחבבן וכעין יצרא דע"ז

שיטת הגרי"ד סולובייצ'יק

101. גרי"ד סולובייצ'יק

שמעתי מפי הגרצ"ש שליט"א שאמר בשם הגרי"ד זצ"ל שכ"ש אינו דרך בישול ואינו מציאות ולגבי קלי הבישול צ"ל שכן הוא דרך בישול לבשלו בכ"ש. ועוד חידש הגרי"ד שכן יש לומר ג"כ ביו"ד שאין הבליעות אוסרות בכ"ש משום שאינו דרך בישול ואע"פ שבמציאות יש בליעות הם מותרות. כיון דקימ"ל כשמואל תתאה גבר כשיש חם לתוך צונן אע"פ שיש בליעות הם מותרות משום שלא באו בדרך בישול ואפי' בשאר איסורים